14.2.2018

Vetoomus lakivaliokunnalle CETA-sopimuksen sijoitustuomioistuimesta

Arvoisa lakivaliokunnan jäsen,

Hallituksen esitys CETA-sopimuksesta ja siihen kytketyt esitykset monenvälisestä sijoitustuomioistuimesta ja EU:n ja Kanadan strategisesta kumppanuussopimuksesta laiminlyövät Suomen ihmisoikeussitoumusten mukaiset ihmisoikeusvelvoitteet ja vaarantavat perustuslaillisen oikeusjärjestyksen perusteet. Tämän vuoksi katsomme, että CETA-sopimusta ei tule hyväksyä nykyisessä muodossaan.

Toivomme, että lakivaliokunta ottaisi ulkoasiainvaliokunnalle laatimassaan CETA-lausunnossa huomioon seuraavat seikat:

1. CETA:n sitovilla tuomioilla ei ole valtuuksia eikä velvoitteita kunnioittaa yhdenvertaisia ihmisoikeuksia

Siltä osin kuin Suomi valtuuttaa kansainvälisiä elimiä tekemään valtiota sitovia päätöksiä, Suomen tulee voida varmistaa, että tällaisten elinten sitovat päätökset kunnioittavat ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisia perusoikeuksia perustuslain ja ihmisoikeussopimusten edellyttävällä tavalla.

CETA:n 'sijoitustuomioistuin' olisi tuomioissaan valtuutettu ottamaan huomioon vain osapuoltensa välillä kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti toisen osapuolen sijoittajalle luotuja oikeuksia (1).

Näin ollen:

- CETA:n sitovat tuomiot eivät kunnioita kaikkien henkilöiden yhdenvertaisia ihmisoikeuksia, joita Suomi on velvoitettu kunnioittamaan ja turvaamaan päätöksissään ja oikeudenkäytössään YK:n ihmisoikeussopimusten ja Euroopan ihmisoikeussopimusjärjestelmän mukaisesti.

- Kun CETA:n osapuolista EU ei ole edes kaikille yhtäläiset ihmisoikeudet säätävien YK:n yleisten ihmisoikeussopimusten osapuoli, eivätkä EU ja Kanada ole Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten osapuolia, CETA:n 'sijoitustuomioistuinta' ei tältä osin ole velvoitettu eikä edes valtuutettu tuomioissaan kunnioittamaan yhdenvertaisia ihmisoikeuksia Suomea sitovien sopimusvelvoitteiden vaatimalla tavalla.

Esitetyllä CETA:n ’sijoitustuomioistuimella’ ei näin ole velvoitteita eikä edes valtuuksia sitovissa tuomioissaan kunnioittaa kaikkien henkilöiden yhdenvertaisia ihmisoikeuksia ihmisoikeusvelvoitteiden vaatimalla tavoin vaan vain ylikansallisen sijoituspääoman haltijoiden etuoikeuksia yhdenvertaisten ihmisoikeuksien kustannuksella:

- Vain ylikansallisille sijoittajille annettaisiin oikeus haastaa valtio sijoitustuomioistuimeen (2) joka voisi määrätä valtiota korvaamaan sijoittajien tappioita niistä julkisista varoista, jotka on kerätty turvaamaan lain edellyttämien ihmisoikeusvelvoitteiden täyttämisen.

- Sitovien korvaustuomioiden vaikutuksia valtion kykyyn kunnioittaa ja turvata ihmisoikeuksia ei ole selvitetty tavalla, joka varmistaisi valtion kyvyn turvata ja täytäntöön panna ihmisoikeuksia niitä koskevien valtion velvoitteiden mukaisesti heikentymättömästi edistyvällä tavalla.

- ’Sijoitustuomioistuimelle’ siirrettäväksi esitetyn toimivallan osalta Suomi menettäisi kykynsä varmistaa ihmisoikeusvelvoitteiden vaatimalla tavalla, etteivät sijoitustuomioistuimen tuomiot rajoita ihmisoikeuksien turvaamisen vaatimia julkisia toimia ja resursseja.

- Myöskään sitä, miten Suomen laki säätää perusoikeuksia ja kansainvälisiä sopimuksia – siis myös CETA:a – Suomessa täytäntöönpantavan, sijoitustuomioistuimen ei tarvitse tuomioissaan kunnioittaa oikeudellisesti velvoittavana. (3)

Tuomitessaan ihmisoikeuksia turvaavat toimet sijoitussuojan 'rikkomuksiksi' sijoitustuomioistuin voi tuomita 'rikkomuksiksi' myös ne Suomen lait, jotka määrittävät ja rajaavat CETA:n oman laillisuuden Suomen kansainvälisenä sopimuksena.

Sijoitustuomioistuin alkaa näin ollen määrittää itse myös valtioiden sille antamaa toimivaltaa – edustaen ongelmallista pyrkimystä *"sellaisen monikansallisen tuomioistuimen luomiseksi, joka voi luoda oman sovellettavan lakinsa",* kuten Saksan tuomarien yhdistyskin on todennut. (4)

2. CETA eriyttää ylikansallisten sijoittajien yksinoikeudet riippumattomiksi muiden henkilöiden oikeuksista

CETA-sopimus luo ylikansallisille sijoittajille erityisoikeuksia, joita se kunnioittaa, suojelee ja vahvistaa. Näihin oikeuksiin ei voi vedota eikä niitä myöskään voi haastaa kansallisissa tuomioistuimissa, (5), joilla olisi valtuudet huomioida ja kunnioittaa kaikkien yhdenvertaisia ihmisoikeuksia tai Euroopan sosiaalista peruskirjaa perustuslakimme edellyttämällä tavalla.

Kun vain tietyille henkilöille, ylikansallisille sijoittajille, säädettyjä oikeuksia sovelletaan ja pannaan täytäntöön muiden henkilöiden oikeuksien kokonaisuudesta riippumattomina, etuoikeutettuina, ne syrjäyttävät yhdenvertaisuuden lain edessä, oikeudellisen tasa-arvon ja demokraattisen oikeusjärjestyksen.

Lakivaliokunta on todennut CETA:n sisältävän *"aivan uudenlaisen ajatuksen sovellettavien säännösten eriyttämisestä".*

"Koska tällaista sovellettavien säännösten eriyttämistä ei ole aiemmin käytetty, ehdotusta on tältä osin arvioitava myös periaatteelliselta kannalta." Kun oikeus nostaa kanne on *"yksinomaan sijoittajalla [...] ehdotusta ja sen vaikutuksia on tältä osin arvioitava huolella, sillä järjestelmän tulisi olla myös valtion ja yleisen edun kannalta tasapainoinen."* (6)

Koska 'sijoitustuomioistuimen' valtuudet antaa sitovia tuomioita on näin eriytetty velvoitteista soveltaa ja kunnioittaa yhdenvertaisia ihmisoikeuksia perustuslain ja ihmisoikeussopimusten vaatimalla tavalla, CETA rajoittaa ja heikentää lain ja oikeuden kykyä turvata perustavia, kaikille yhdenvertaisia ihmisoikeuksia.

3. CETA:n sijoitustuomioistuimen toiminta vaarantaa ihmisoikeudet

CETA:n 'sijoitustuomioistuin' ei näin ole oikeutta kokonaisuutena täytäntöönpaneva varsinainen tuomioistuin, vaan 'välimiesoikeuden' pohjalta kehitetty järjestely ylikansallisten sijoittajien erityisoikeuksista haastaa valtiot tuomittaviksi.

Tuomioon asti etenevistä sijoittaja-valtioriitojen välitystuomioista ylikansalliset sijoittajat voittavat tilastojen mukaan noin 60% tapauksista. Näissä valtiot on tuomittu keskimäärin 0,55 miljardin

dollarin korvauksiin (tuomiota kohden) ylikansallisille sijoittajille, joiden vaateet olivat keskimäärin 1,4 miljardia dollaria. **Valtiot ovat näin pysyvästi isojen korvausvaateiden uhkaamana** (7) **aina, kun demokraattisten lakien tai toimien voidaan otaksua rajoittaneen ylikansallisten sijoittajien odottamien tuottojen toteutumista.**

Valtaosa julkisista varoista, jotka sijoittaja-valtio riidanratkaisuissa ylikansallisille sijoittajille tuomitaan, tulee 'välillisen pakkolunastuksen' ja 'kohtuullisen' kohtelun tuomioperustein. Niiden nojalla myös CETA:n ICS-tuomioistuin tuomitsee valtioita korvauksiin ylikansallisille sijoittajille seuraavan kaltaisilla tavoilla:

- Missä määrin sijoitustuomioistuin voi otaksua, että valtio sijoituksia mahdollistaneilla demokraattisilla ratkaisuillaan on *"antanut sijoittajalle erityisen vaikutelman, jonka luomaan odotukseen sijoittaja on luottanut [...] mutta jota osapuoli ei ole myöhemmin lunastanut"?* (8)

- Miten verovarojen ihmisoikeuksia turvaava julkinen käyttö voi ylikansallisten sijoittajien kannalta *"vaikuttaa haitallisesti sijoitukseen perustuviin selkeisiin ja kohtuullisiin odotuksiin"* rajoittaen tuotto-odotusten toteutumista tavalla, joka *"vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta"?* (9) *("appears manifestly excessive"; "vaikuttaa ilmeisen liialliselta")*

Koska sijoitustuomioistuimen velvoite ja valtuutus on huomioida, kunnioittaa, suojata ja vahvistaa vain ylikansallisten sijoittajien – ei muiden henkilöiden – oikeuksia, tähän nähden muiden henkilöiden perustavimpienkin ihmisoikeuksien turvaaminen *"vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta"* ylikansallisten sijoittajien oikeuksien rajoittamiselta. (10) Tuomiot perustuvat "odotusten" ja "vaikutelmien" arviointiin.

Myös kaikkia sijoittajia syrjimättömien julkisten sääntelyjen – joilla ylläpidetään ihmisoikeudet turvaava "kansanterveys, ympäristönsuojelu, kuluttajansuoja" tms. – voidaan tuomita olevan ylikansallisille sijoittajille korvattavia "välillisiä pakkolunastuksia" (11), mikäli ne ovat sijoitustuomioistuimen mukaan rajoittaneet sijoittajien tuotto-odotusten toteutumista siten, että *"ne ovat niin ankaria, että ne ovat ilmiselvästi liiallisia"* – kuten korkeimman hallinto-oikeuden Niilo Jääskinen lakivaliokunnalle antamassaan selvityksessä totesi. Selvitys toi julki myös tarpeen huomioida "välillisen pakkolunastuksen käsitesisällön epämääräisyys" (12), etenkin sen pohjautuessa sijoittajien 'tuotto-odotuksiin' ja 'vaikutelmiin'.

Myös Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on vaatinut, että:

- Valtioiden tulee varmistaa, että yhtiöt voivat *"nostaa kanteita vain todella toteutuneista tappioista"* ja että riitojenratkaisumenettelyt tulee *"uudistaa tavalla, joka velvoittaa ne täytäntöön panemaan Euroopan ihmisoikeussopimusta ja sen ihmisoikeustuomioistuimen oikeuden määräyksiä"*. (13)

- Omaisuuden suoja ei *"saa millään tavoin heikentää valtioiden oikeutta saattaa voimaan lakeja, jotka ne katsovat välttämättömiksi omaisuuden käytön valvomiseksi yleisen edun nimissä"*. (14) Sijoitustuomioistuin ei turvaa tätä, vaan heikentää miljardituomioilla valtion oikeutta säätää lakeja, joilla se valvoo että omaisuuden käyttö kunnioittaa ihmisoikeuksia.

Sijoitustuomioiden uhka *"voi taannuttaa hallitusten uskallusta sääntelytoimiin, jotka ylläpitävät kansalaisten oikeuksia ulkomaisia ylikansallisia yhtiöitä vastaan esimerkiksi vahvistamalla ympäristön ja sosiaalisten oikeuksien suojelua"*. (15)

Vastaavasti eduskunnan ympäristövaliokunta edellyttää 13.2.2018 päivätyssä lausunnossaan, että *"sopimus ei saa vaikeuttaa ympäristölainsäädännön kehittämistä Suomessa ja EU:ssa"* myöskään sijoitustuomioistuimen tuomioiden kautta. Valiokunta katsoo, että niihin johtava *"kannemahdollisuus on huolestuttava"* ja sijoitustuomioiden *"välillisiä vaikutuksia on tarpeen*

arvioida pohtien, miten mahdollisten kanteiden käsittelemiseen tulisi varautua." (16)

CETA:n sijoitustuomioistuimen säädösten yhteensopivuutta valtioiden muiden kansainvälisten velvoitteiden ja maiden perustuslakien kanssa ei ole todennettu ja myös sen yhteensopivuus EU:n perussopimusten ja primaarilain kanssa on vasta EU:n tuomioistuimen selvitettävänä.

Nähdäksemme CETA:n hyväksyminen on ennenaikaista tilanteessa, jossa sen yhteensopivuutta kansainvälisen ja EU:n lain kanssa ei ole selvitetty. (17)

Lisätietoja,

Marissa Varmavuori (VTM), marissa.varmavuori@gmail.com, +358 505422067

TTIP-verkosto

facebook.com/ttipinfo
twitter.com/ttipinfo
vapaakauppa.fi

Viitteet

1. CETA artiklat 30.6 ja 8.31(1)
2. CETA artikla 8.18
3. CETA artikla 8.31.(2)
4. Saksan tuomarien liitto, Opinion on recommendation of a Council decision authorising the opening of negotiations for a convention establishing a multilateral court for the settlement of investment disputes (COM (2017) 493 final) No. 21/17 Nov.2017, http://www.drb.de/stellungnahmen/2017/multilateraler-gerichtshof-fuer-investitionsstreitigkeiten.html
5. CETA artikla 30.6
6. LaVL 6/2016 vp ─ E 43/2013 vp
7. Investor–state dispute settlement: review of developments in 2016 http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2017d1_en.pdf, sivu 5
8. CETA, artikla 8.10
9. CETA, artikla 8.12 (1) ja CETA:n liite 8-A
10. CETA, artiklat 8.1 ja 8.2 (1), 8.18, 30.6 ja CETA:n liite 8-A
11. CETA, artikla 8.12 (1) ja CETA:n liite 8-A, kohta 3
12. Oikeusneuvos Niilo Jääskinen, korkein hallinto-oikeus, 22.11.2017 eduskunnan lakivaliokunnalle / HE 149/2017 vp
13. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselma 2151 (2017), “Human rights compatibility of investor–State arbitration in international investment protection agreements", paragrafit 10.6 ja 10.8.
14. Euroopan ihmisoikeussopimus, Ensimmäinen lisäpöytäkirja, omaisuudensuoja, artikla 1
15. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselma 2151 (2017), “Human rights compatibility of investor–State arbitration in international investment protection agreements", paragrafi 1.2
16. YmVL 2, 2018 vp
17. Saksan tuomarien liitto, Opinion on recommendation of a Council decision authorising the opening of negotiations for a convention establishing a multilateral court for the settlement of investment disputes (COM (2017) 493 final) No. 21/17 Nov.2017,